

УДК 796.09.07

Аркадій Кісельов,
Андрій Чернозуб,
Олег Славітяк,
Карен Абрамов

Історичні аспекти витоків і розвитку вітрильного спорту Миколаївщини

Миколаївський національний університет імені В. О. Сухомлинського (м. Миколаїв)

Постановка наукової проблеми та її значення. Аналіз останніх досліджень. Любов до України передбачає, насамперед, знання й шанування її історії. Вітрильний спорт та вітрильні судна з давнини зберегли молодість нашої вільної, незалежної, суверенної держави – України. Збереження минулого в пам'яті народній і наслідування славних традицій корабельної сторони, виховання молоді в дусі вдячності та чесності стосовно минулого й сьогодення, романтика далеких мандрювань під вітрилами завжди були притаманні різним поколінням.

Економічна, духовна та соціально-побутова діяльність людей у період розбудови й нових умов економічних відносин породжує необхідність збільшення уваги суспільства до фізичної культури та спорту. На кожному етапі розвитку важливим напрямом у цьому питанні є закономірність утілення фізичної культури, масовість її функціонування й розвитку. На рівні державних інститутів ця закономірність виступає як необхідність задоволення засобами фізичної культури певних видів соціально-культурних потреб особистості, груп людей, суспільства. Фізичне виховання – це соціально організований педагогічний процес, що послідовно націлюється на формування фізичного вигляду людей у бажаному для суспільства напрямі. Воно тісно пов'язано з іншими видами виховання, у процесі якого розв'язується низка загальних педагогічних завдань – закономірність зв'язку між розумовим, моральним, естетичним і фізичним вихованням.

Проблема підготовки спортсменів високих досягнень є одним із найактуальніших завдань спортивних організацій. На думку фахівців Ю. Шкретій, Т. Круцевич, В. Петровського, М. Олійник, 2000–2005 рр. головними базами розвитку фізичної культури й спорту повинні стати дитячо-юнацькі спортивні школи (ДЮСШ), спеціалізовані дитячо-юнацькі школи олімпійського резерву (ДЮСШОР), училища фізичної культури (УФК), школи вищої спортивної майстерності (ШВСМ).

Державна програма освіти України передбачає стратегічні завдання формування освіченого, із творчими здібностями учня, становлення його фізичного й морального здоров'я. Відповідно до цієї програми в школах України здійснюється інтенсифікація навчального процесу, що вимагає підвищення вимог до фізичного та функціонального стану організму учнів.

Для попередження захворювань і функціональних змін в організмі дітей та підлітків держава розробила комплексну програму «Діти України» й Національну доктрину розвитку фізичної культури та спорту, у яких визначається роль центру й регіонів в управлінні розвитком фізичної культури та спорту, її матеріально-технічної бази й особливо дитячо-юнацьких спортивних шкіл.

Завдання дослідження – на підставі архівних документів Миколаївського державного архіву, літературних джерел, публіцистичних статей і статистичних звітів окружного й обласного управлінь із питань фізичної культури, спорту та туризму, спеціалізованої дитячо-юнацької спортивної школи з вітрильного спорту, училища фізичної культури й школи вищої фізичної майстерності визначити витoki та розвиток вітрильного спорту Миколаївської області за 223 роки її існування. Дати оцінку ролі обласного яхт-клубу, дитячо-юнацької спортивної школи, училища фізичної культури й школи вищої спортивної майстерності в підготовці спортсменів високих досягнень та їхньої участі у Всеукраїнських, Європейських, світових змаганнях та Олімпійських іграх.

Дослідження виконано відповідно до плану науково-дослідної роботи кафедри теорії і методики фізичної культури, спорту та здоров'я національного університету імені В. О. Сухомлинського й Управління з питань фізичної культури, спорту і туризму Миколаївської обласної державної адміністрації.

Виклад основного матеріалу й обґрунтування отриманих результатів дослідження. Із 28 літніх Олімпійських видів спорту вітрильний спорт є пріоритетним як для Миколаївської області, так і для України. Історія людства свідчить, що вітер на воді використовувався людьми із давнини. Ще в другому столітті до нашої ери в різних державах використовували човни з вітрилами. У Росії в часи царю-

вання Петра I засновано клуб веслування й вітрильного спорту. Згідно з його указом у 1713 р. «для увеселення народа, для лучшего обучения и искусства хождения на воде и смелости в плавании учреждается потомственный Невский флот», а в 1716 р. закладено верф для будівництва й ремонту вітрильних суден, яхт, буерів, човнів, барж. У 1720 р. в ірландському місті Корке створено перше в Європі вітрильне товариство під назвою «Водний клуб гавані Корке», зразком якого був збудований перший у Росії яхт-клуб на базі Невського флоту. Після смерті Петра I яхт-клуб припинив свою діяльність і лише у 1841 р. був збудований новий імператорський Санкт-Петербурзький яхт-клуб, членами якого були відомі в ті часи мореплавці, адмірала Ф. Беллінсгаузен, М. Лазарев, віце-адмірал Ф. Літке [1; 2]

Наприкінці 80-х років XIX ст. лейтенант чорноморського флоту Євген Миколайович Голіков запропонував створити яхт-клуб у Миколаєві для проведення навчання та змагань у вітрильних гонках. За заслуги в морській справі Євген Миколайович був назначений ад'ютантом Головного командора чорноморського флоту й портів. За допомогою Головного командора Є. М. Голіков [4] у 1887 р. засновує в Миколаєві яхт-клуб перший на Україні та третій після петербурзького й воронезького в Росії. Членами клубу стали 50 морських офіцерів У травні 1889 року були проведені перші вітрильні перегони на четвірках та двійках. Почав зростати інтерес до яхт-клубу. У 1894 р. уже було 143 членів яхт-клубу. На загальних зборах прийнято рішення про будівництво приміщення яхт-клубу в стилі італійського ренесансу на березі Бузького лиману в урочищі «Спаське». Будував яхт-клуб відомий у ті часи яхтсмен та архітектор Л. Л. Роде. Урочисте відкриття збудованого яхт-клубу відбулось у 1904 році, воно супроводжувалося змаганнями вітрильних суден Миколаєва, Одеси, Херсона [2; 3]

Під час урочистого відкриття нового приміщення яхт-клубу з майстернями й додатковими службами командир Одеського яхт-клубу Анатра на знак своєї поваги подарував Миколаївському яхт-клубу бронзову скульптуру двох матросів на кормі судна під назвою «О спасении» і сказав: «Я не могу скрыть своего чувства невольной зависти, так как в Одессе нельзя даже мечтать о таком просторе и удобствах, каким пользуется Николаевский яхт-клуб» [2]

Спортивний сезон завжди починався 7 травня й закінчувався з появою морозів. Спортивні змагання на яхтах і веслувальних човнах супроводжувалися святом, грав духовий оркестр, люди розважалися, танцювали, а увечері спостерігали за феєрверком.

Для збереження цінностей яхт-клубу його територію огорожено металевою огорожею, уведено пропускну систему для членів яхт-клубу та відвідувачів під час регат, розваг, гулянь. Перепустки мали також усі спортсмени інших спортивних гуртків і клубів. Занепад діяльності яхт-клубу почався з 1914 р. під час Першої світової війни, потім революції 1917 р. та громадянської війни.

У квітні 1919 р. відбувся перший Всеросійський з'їзд робітників фізичної культури, спорту й допризовної підготовки, який розробив програму фізичного виховання молоді, зміцнення її здоров'я та підготовки до праці й оборони. Миколаївський губернський воєнний комісар у 1920 р. видав розпорядження № 13, згідно з яким здійснено націоналізацію всіх споруд і суден яхт-клубу, а всі спортсмени повинні були з'явитися у відділ «Всеобучу» на реєстрацію. Керівником яхт-клубу, підпорядкованого «Всеобучу», призначається яхтсмен Степан Михайлович Свірін (1895–1961 рр.). У яхт-клубі почали проводити підготовку допризовників для служби на флоті. Силами ентузіастів ремонтували приміщення яхт-клубу, майстерень, суден, здійснювалися плавання на яхтах по маршруту Миколаїв–Дідова хата–Очаків–Миколаїв.

Із 1926 р. в Миколаєві стали відбуватися перегони вітрильних суден на приз Миколаєва, а в 1928 р. Миколаївські яхтсмени Василь Червоненко, Павло Цибін, Іван Буценко взяли участь у Всесоюзній спартакіаді вітрильних суден.

Із 1946 р. Миколаївські яхтсмени стали призерами вітрильного спорту Радянського Союзу. Яхтсмени: Євгенія Іванова, Борис Горбаченко і Юрій Синько отримали звання майстра спорту. Знаменитим для Миколаївських яхтсменів став 1949 рік. Спортивний комітет з вітрильного спорту приймає рішення про проведення на базі Миколаївського яхт-клубу VIII особисто-командної першості СРСР із вітрильного спорту. Із 2 по 23 жовтня в лимані Південного Бугу проведено Всесоюзні змагання вітрильних суден, у яких узяли участь 104 екіпажі з восьми республік. Перше місце зайняли яхтсмени Ленінграда, яхтсмени України – четверте. Україну представляли Миколаївські яхтсмени Б. Горбаченко, Ю. Сінько та Є. Іванова. [4].

У 1947 р. майстер спорту Євгенія Іванова створює відділення з вітрильного спорту для дітей і підлітків, веде активний пошук обдарованих дітей у школах Миколаєва, залучає до їх підготовки

спеціалістів. Через рік навчання юніори М. Ведмідь, В. Літвін, Г. Шепетука, І. Грачов, В. Машенко уже брали участь у змаганнях першості СРСР [1].

У 1951 р. міська влада Миколаєва перетворила яхт-клуб у міську водно-спортивну станцію для обслуговування широких прошарків фізкультурників із різних видів спорту, а із січня 1975 р. на базі за рішенням обласної ради створена дитячо-юнацька спортивна школа з вітрильного спорту на 15 навчальних груп. У ній навчається 230 учнів початкового навчально-тренувального циклу, де діти освоювали практику водіння суден, використання вітрил.

Відсутність коштів припиняє діяльність яхт-клубу.

Обласна рада в 1997 р. звернулася до Президента України з проханням відновлення роботи обласного яхт-клубу та створеної на його базі обласної дитячо-юнацької спортивної школи олімпійського резерву з вітрильного спорту (ОДЮСШОР). Представник Президента України в Миколаївській області А. Кінах у жовтні 1997 р. видав розпорядження Миколаївської обласної адміністрації за № 489 про передачу водноспортивної станції яхт-клубу й ОДЮСШОР у розпорядження Обласного управління з питань фізичної культури та спорту; яхт-клуб отримав назву обласного рангу.

ОСДЮСШОР обласного яхт-клубу має спортивну базу на березі річки Південний Буг загальною площею 3,3 га, у яку входять паркова зона відпочинку громадян, два спортивних фонтани як історичні пам'ятники архітектури, дитячі майданчики, два пірси й мости для постановки та скидання яхт на воду, п'ять складів, понтон, три крани, чотири елengi з рундуками для заощадження яхт і вітрил, столярня й вітрильна механічні майстерні із гаражем на п'ять машин, три причали для перевезення спортсменів і яхт для участі у Всеукраїнських і Міжнародних змаганнях. У складі ОСДЮСШОР 198 яхт, різного плану. Це крейсерські яхти, спортивні яхти класу «Оптиміст», «Кадет», «Промінь», «470», «Торнадо», «Солінг», «Промінь 2», «Летучий голландець», «Лейзер», «Фінн».

У спортивній дитячо-юнацькій школі Олімпійського резерву з вітрильного спорту навчаються й тренуються 216 юнаків і дівчат віком від 7 до 24 років.

Відбір спортсменів і залучення їх в ОСДЮСШОР із вітрильного спорту здійснюється тренерами в школах області: серед учнів, які схильні до фізичної культури, відповідний рівень фізичного розвитку та стан здоров'я, який оцінювали лікарі обласного лікарсько-фізкультурного диспансеру. Після річного тренування в групі початкової підготовки здійснювався відбір і перехід в іншу навчально-тренувальну групу з урахуванням перспективності спортсмена, а потім – у групу спортивного вдосконалення і, нарешті, у групу вищої спортивної майстерності. У середньому по області в ДЮСШ, СДЮСШОР, УФК термін підготовки спортсмена до виконання нормативів майстра спорту складав 7–8 років.

Яхтсмени обласного яхт-клубу почали постійно брати участь у змаганнях Кубка України, Української регати, у молодіжних іграх України, чемпіонатах Європи й світу, в Олімпійських іграх. За високі досягнення у вітрильному спорті яхтсмени ОДЮСШОР Сергій Приймак, Євген Челобітко, Павло Калінчев, Ангеліна Калінчева, Андрій Чміль та Олег Панков були включені до складу збірної команди України для участі в Олімпійських іграх 1996, 2000 і 2004–2008 рр. У збірній команді України до Олімпіади 2012 р. в Англії тренувалося п'ять яхтсменів Миколаївської області у класах яхт «Лейзер», «Кадет» і «470».

Уперше в Україні Миколаївський яхтсмен Борис Неміров на яхті «Ікар» здійснив навколосвітнє плавання в 1987 р. У 1987 р. на цій же яхті він брав участь у міжнародній трансатлантичній гранд-регати (Рейс-2000) і з тріумфом повернувся в Миколаїв.

За роки існування Миколаївського обласного яхт-клубу підготовлено три заслужених майстри спорту, сім майстрів спорту міжнародного класу та 148 майстрів спорту. За плідну роботу в справі підготовки яхтсменів високого класу В. В. Воробйовій, А. В. Дегтяр, В. П. Машенко, В. П. Кіреєву, П. К. Калінчеву і І. А. Чеботарьову присвоєно звання заслуженого тренера СРСР та України.

Спортсмени обласної спеціалізованої дитячо-юнацької спортивної школи олімпійського резерву постійно беруть участь у змаганнях різного рівня. За останні роки яхтсмени області брали участь у міжнародній регаті «Олімпійський тиждень в класі Лейзер» (м. Спліт, Хорватія), етапі Кубка Європи в класі «Лейзер» в Італії, Всеукраїнських змаганнях «Південна регата» серед юнаків і дівчат молодшого віку в м. Севастополі, першості Росії, етапу Кубка світу, чемпіонату Європи у Фінляндії та інших змаганнях, де посіли перше командне місце в чемпіонатах України й третє загальнокомандне місце у відкритому чемпіонаті в Хорватії [6].

Юні спортсмени ОСДЮСШОР щороку за віком і досягненням у спорті направляються на подальше навчання (II осіб) у ліцеї при Миколаївському вищому училищі фізичної культури, в Інститут фізичної культури Миколаївського національного університету імені В. О. Сухомлинського

та гуманітарний факультет (відділ Олімпійського спорту) Миколаївського морського-технічного університету імені адмірала Макарова.

У список членів обласної команди спортсменів Миколаївщини до збірної команди України включено 11 яхтсменів ОСДЮШОР, які мають високі спортивні досягнення (кандидат майстрів спорту й майстер спорту) [7].

Висновки й перспективи подальших досліджень. Протягом століття Миколаївський яхт-клуб був і залишається центром підготовки яхтсменів області.

Створена на базі обласного яхт-клубу обласна спеціалізована спортивна дитячо-юнацька спортивна школа олімпійського резерву з вітрильного спорту стала кузницею підготовки яхтсменів високих спортивних досягнень, які з гордістю продовжують історичні традиції своїх прашурів у вітрильних змаганнях.

Яхтсмени ОСДЮШОР постійно беруть участь у вітрильних змаганнях світу, Європи, Олімпійських іграх, отримуючи інколи призові місця. У Всеукраїнських змаганнях із вітрильного спорту яхтсмени Миколаївщини постійно займають перше-друге командні місця [7].

У перспективі розвиток вітрильного спорту Миколаївщини значною мірою залежить від держаної та спонсорської підтримки в забезпеченні роботи ОСДЮШОР.

Список використаної літератури

1. Вітрильний спорт. Чемпіонат Радянського союзу (5–19 червня 1988 р.) // Радянський спорт. – 1988. – С. 49
2. Голубов А. Двадцятиріччя рідного яхт-клубу міста Николаєва / А. Голубов. – Миколаїв, 1907. – С. 26
3. Десятилітня спартакиада народів СРСР. Вітрильний спорт – розклад змагань // Радянський спорт. – 1991. – С. 7
4. Державний архів Миколаївської області:
ф. 229, он. 1, спр. 705, арк. 3–7.
ф. 245, он. 1, спр. 528, арк. 17.
ф. 256, он. 1, спр. 115, арк. 49.
ф. р-992, он., спр. 2054, арк. 170.
ф. р-5962, он. в, спр. 28, арк. 20.
5. Звіт про діяльність річного клубу міста Николаєва за 1906, 1907, 1910, 1912, 1914 роки. – Миколаїв : Док. обл. наук.-мед. б-ки, 1915. – С. 1–31
6. Яхт-клуб. Годы и люди. – Миколаїв // Южная правда за 1992 рік. – № 143, за 1993 рік. – № 1, 2, 3, 4.
7. Статистичні звіти обласного управління з питань фізичної культури і спорту за 2000–2011 роки // Форма ФК – 2 і ФК – 5. – Миколаїв, 2017. – С. 17.

Анотації

У статті досліджено етапи розвитку вітрильного спорту Миколаївської області за 223 роки існування. Актуальність теми полягає в тому, що Миколаїв побудований на березі річки Південний Буг, має короткий, відкритий простір до Чорного моря, що дає можливість використовувати судна різної конструкції й величини практично протягом року. Визначна роль яхт-клубу, спеціалізованої дитячо-юнацької спортивної школи Олімпійського резерву (СДЮСШОР), училища фізичної культури (УФК) та школи вищої спортивної майстерності (ШВСМ) у підготовці спортсменів високих досягнень та їх участь у спортивних змаганнях Європи, світу, Олімпійських іграх.

Ключові слова: історія, вітрильний спорт, спеціалізовані спортивні школи.

Аркадій Киселев, Андрей Чернозуб, Олег Славитяк, Карен Абрамов. Исторические аспекты истоков и развитие парусного спорта в Николаеве. В статье показаны этапы истоков и развития парусного спорта Николаевской области за 223 года существования. Актуальность темы исследования характеризуется тем, что город Николаев, построен на берегу реки Южный Буг, имеет короткий, открытый простор выхода к Черному морю, что даёт возможность использовать суда разных конструкций и величины практически круглый год. Определена роль яхт-клуба, специализированной детско-юношеской спортивной школы Олимпийского резерва (ДЮСШОР), училища физической культуры (УФК) и школы высшего спортивного мастерства (ШВСМ) в подготовке спортсменов высоких достижений и их участия в спортивных соревнованиях Европы, мира, Олимпийских играх.

Ключевые слова: история, парусный спорт, специализированные спортивные школы.

Arkadiy Kiseliyov, Andrey Chernozub, Oleg Slavityak, Karen Abramov. Historical Aspects of Sources and Development of Sailing Sport in Nikolayev. In the article we have shown the stages of sources and development of sailing sport in Nikolayev region for 223 years of its existence. Topicality of the article is characterized by the fact that Nikolayev was founded on the bank of the Southern Bug river and has short, open outlet to the Black sea, this gives opportunity to use ships of different constructions and sizes practically the whole year. We have defined the role of a yacht-club, specialized of child-teenage sports school of the Olympic reserve, physical culture college, school of higher sports mastery in preparation of sportmen of high achievements and their participation in sports competitions of Europe, World, the Olympic games.

Key words: history, sailing sport, specialized sports schools.